

En memòria de Roser Nos: una breu història d'algú que va estimar i potenciar l'ornitologia

Roser Nos ens ha deixat un rastre poc ortodox de complicitat amb l'ornitologia. Una cerca a les xarxes web no serviria per dimensionar correctament l'impacte que va tenir sobre l'estudi dels ocells. Aquesta breu semblança vol ser un petit homenatge a la seva figura i a la seva contribució, sovint desconeguda, a l'ornitologia catalana.

◀ Parlament de Roser Nos durant l'Acte de recepció oficial de la Col·lecció de cornamentes de caça major, donació de Joan Botey i Riera. Biblioteca del Museu de Zoologia de Barcelona, 19 de maig de 1988.

El vincle de l'Institut Català d'Ornitologia amb el Museu de Ciències Naturals de Barcelona es va formalitzar sent Roser Nos directora d'aquest centre. En realitat van ser les institucions predecessores a les esmentades les que van actuar, de manera que el Museu de Zoologia de Barcelona va oferir la col·laboració al Grup Català d'Anellament per disposar d'una seu institucional al Museu. Des d'aleshores, les coses han canviat i moltes notícies s'han afegit a la història, algunes amb tristesa: Roser Nos va morir el dia 9 de gener de 2018.

En una primera etapa com a becària al Museu de Zoologia de Barcelona, iniciada el 1947, va passar de la seva dedicació inicial a la malacologia a interessar-se pels vertebrats. Els primers articles sobre mamífers comencen l'any 1960 i l'any següent, 1961, va publicar les dades de la seva primera recerca ornitològica

dedicada a les egagròpiles d'òliba, una tècnica que aleshores, aquí, era molt innovadora.

El mateix any va passar a formar part de l'equip tècnic del Zoo de Barcelona, on incuba un renovat interès pels ocells influït ara per les bases d'una nova ciència que començava a ser reconeguda malgrat algunes displicències inicials: l'etologia, la recerca sobre la conducta animal. Avui en dia aquella visió original de l'etologia ha sofert alteracions importants, adquirint una complexitat i densitat pròpies de disciplines madures. Noves etiquetes com l'ecologia de la conducta, l'ecologia evolutiva o altres li donen ara una qualificació de rigor que sense aquelles bases perseverants no s'hagués pogut arribar a aconseguir.

El Zoo de principis dels anys 60 iniciava una profunda transformació que en pocs anys el feu passar de ser una trista, però popular, col·lecció d'animals engabiats, a una institu-

Va ocupar el càrrec de directora del Museu de Zoologia en el període 1978-1989 fins la seva jubilació

ció científica del millor nivell internacional de l'època. Durant quasi dues dècades, Roser Nos va tenir un rol molt important: dotar de contingut tècnic de primer nivell l'impuls social i el mecenatge polític que va obtenir el director Antoni Jonch. Alhora, adquireix un perfil netament divulgador amb una prolífica producció d'articles per donar a conèixer diversos aspectes de la natura que tenien en els ocells uns protagonistes habituals. Alguns exemples inclouen articles com “*Los Animales Conversan*” [1970. *Zoo* 9:21-25], “*El Orden del Picoteo*” [1974. *Zoo Revista* 21:16-18], o “*El Canto de los Pájaros*” [1978. *Zoo Revista* 31:17-19].

Simultàniament a aquesta activitat, va iniciar una campanya personal de captació de vocacions científiques gràcies a l'amistat amb professors d'instituts d'ensenyament secundari a Barcelona. Alguns de nosaltres vam ser gratament sorpresos quan a classe se'ns va informar que podíem fer pràctiques d'observació d'aus al Zoo. Això va ser possible perquè s'havia inaugurat un nou espai de visita al Zoo, l'Aviari, el concepte i execució del qual és mèrit de Roser Nos. Però no era només un edifici amb ocells, molts lloros perquè eren més fàcils de mantenir, deia Roser Nos, sinó que ella mateixa acompanyava i irradiava entusiasme i coneixement per afavorir la recerca.

Alguns dels seus col·laboradors d'aquella època encara recorden, amb certa emoció, com intentava anar més enllà d'un simple “estar al dia” de la recerca etològica a nivell internacional i, amb els seus ajudants, procurava replicar els experiments més nous, com ara els de Konrad Lorenz relacionats amb l'*imprinting* de les oques recent nascudes. Lorenz havia estat guardonat amb el Premi Nobel tot just el 1973, juntament amb els també etòlegs Karl Von Fritz i Niko Tinbergen. La seva recerca començava a ser coneguda i reconeguda, i mentre en algunes instàncies acadèmiques barcelonines encara es dubtava públicament de la “seriositat” de la ciència del comportament, la Roser Nos convertia l'Aviari del Zoo en un laboratori punter.

Mai no imposava idees, es limitava a informar del que anava sabent de les recerques que aconseguia conèixer d'arreu del món. Així va anar formant persones que ràpidament s'apuntaven a anar més enllà del que la matei-

▲ Roser Nos i Ferran Mascarell en l'acte de jubilació l'any 1989.

xa Roser Nos ens deixava veure. Ella confiava justament que nosaltres arribaríem més lluny. Van ser temps de treballs col·lectius que es van traduir en diverses publicacions al llarg de la dècada dels anys 80. Com a curiositat, volem esmentar que el 1985 va publicar, a la revista del Museu *Miscel·lània Zoològica*, un treball sobre la presència de la cotorreta de pit gris i la cotorra de Kramer a la ciutat de Barcelona. Sens dubte aquest és un dels típics treballs que Abraham Flexner hagués pogut citar en el seu llibre “*The usefulness of useless knowledge*”. En aquell moment, a molts, els va semblar un treball sense rellevància, però que, no obstant això, ha servit perquè 30 anys després puguem esbrinar la trajectòria poblacional d'aquestes dues espècies invasores. No en va el treball ha acumulat més de 30 citacions, que és molt si tenim en compte que, en general, més del 50% dels treballs publicats acumulen sols una o cap citació!

El 1978 se li va demanar des de l'Ajuntament de Barcelona que ocupés la direcció del Museu de Zoologia, repte que va acceptar amb la intenció de potenciar aquesta entitat, que si bé gaudia d'un enorme prestigi pel que fa a la recerca entomològica, disposava d'unes infraestructures obsoletes i en mal estat de conservació. Va fer falta molta empenta i decisió, però finalment l'any 1988 es va inaugurar un nou espai soterrani que ampliava el Museu, consolidat estructuralment en 1.400 m² addicionals i que el dotava de nous despatxos, laboratoris i magatzems. La sala de la balena també va ser remodelada i tot l'equipament es va obrir al

Durant la seva tasca al capdavant de la direcció del Museu, es van remodelar parts de l'edifici i es van crear nous despatxos, oficines, magatzems i laboratoris

◀ Roser Nos i Narcís Serra en l'inauguració d'una exposició al Museu de Zoologia l'any 1982.

Passeig Picasso per facilitar l'accés dels ciutadans. De fet, aquella obertura va coincidir amb la remodelació de tot el passeig, que fins feia pocs anys era l'aparcament dels camions del mercat del Born. A un nivell més modest però també important, va aconseguir dotacions econòmiques per poder oferir beques per treballar i fer recerca al Museu i fons per poder dotar la biblioteca del Museu amb les col·leccions de revistes tan icòniques per nosaltres com *Ibis*, *Auk* o *Condor*, en una època en la qual solament es distribuïen en paper i poder consultar-ne els articles era realment una epopeia.

La seva activitat divulgadora trobava en el Museu un bressol ideal i va impulsar un nou departament d'activitats públiques per incentivar la visita de grups escolars al Museu, inaugurant també diverses exposicions, com la del So de la Natura, o l'Ecologia de Ramon Margalef, on apropava el ciutadà a tots aquests conceptes que tant ens agraden. El càrrec de directora el va mantenir fins l'any 1989, moment en què es va jubilar.

Malgrat l'abundància d'estudis amb espècies exòtiques, Roser Nos tenia molt present la fina dedicació amb què Joaquim Maluquer i Salvador Maluquer havien treballat en la col·lecció d'aus del Museu. Amb ells compartia les tertúlies naturalistes que tenien lloc a la seu del CSIC al carrer Egipcíacs. L'interès per la fauna propera superava l'utilitarisme de les espècies exòtiques confinades al Zoo i, de fet, Roser Nos recordava amb orgull que el llibre "*Els Ocells de les Terres Catalanes*" es va gestar al Museu gràcies a la referència de molts

exemplars de la col·lecció per inspirar les il·lustracions de l'obra. L'estreta col·laboració de Roser Nos amb els ornitòlegs de l'època es fa palesa en el fet que el 25 de octubre de 1972 la Roser va pronunciar la conferència inaugural del curs d'aquell any de la Sociedad Española de Ornitología, amb una xerrada titulada "*La mentalidad de las aves*". Fixeu-vos: 45 anys abans que Jennifer Ackerman escrigués el seu aclamat llibre *El ingenio de los pájaros*, la Roser Nos ja parlava d'aquest tema! En aquell mateix curs, l'11 de abril de 1973 Joaquim Maluquer feia la seva xerrada *Els Ocells de les Terres Catalanes*.

Tot això forma ja part de la història. La història d'algú que va estimar i potenciar l'ornitologia. Però el més important és que aquells petits fets varen propiciar molts altres esdeveniments que de ben cert varen servir per potenciar l'ornitologia i l'etologia al nostre país. De fet, l'estreta col·laboració entre el Museu de Ciències Naturals de Barcelona i l'Institut Català d'Ornitologia ha permès donar continuïtat a la idea de crear infraestructures de coneixement, sia en forma d'obres de referència o de suport a l'emergència de noves vocacions científiques. La Roser Nos ornitòloga està més oculta que visible, es dibuixa a través dels perfils d'altres persones. Però no cal que quedi inèdita, i des d'aquí li tributem amb agraïment, aquest petit homenatge •

**FRANCESC URIBE, JOAN CARLES SENAR
& CRISTÒFOL JORDÀ**
Museu de Ciències Naturals de Barcelona
i Associació d'Amics del Museu

Va aconseguir dotacions econòmiques per poder oferir beques i fer recerca al Museu i fons per millorar la biblioteca del Museu